

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת וישלח י"ג בכסליו תשע"ד

עינוי דין

שבע עשרה שנים להכרעת דין לזכות או לחובה, זה פרק זמן ארוך מאוד. המונח השלילי: "עינוי דין", נקשר בלי סוף במלל התקשורתי סביב העניין. "חרב בא לעולם על ענוי הדין" (פרקי אבות פרק ה משנה ח). מפרשי המשנה הגדירו מה הוא עינוי דין: "שיודעין להיכן הדין נוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו". עינוי דין הוא רק לאחר שיש כיוון להכרעה, והעניין נסחב ולא מוכרע. כך גם ההלכה (שולחן ערוך חושן משפט סימן יז סעיף יא): "צריך הדין לפסוק הדין מיד אחר שיתברר לו. שאם מענה את הדין ומאריך בדברים הברורים כדי לצער אחד מהבעלי הדינים, הרי זה בכלל 'לא תעשו עול במשפט' (ויקרא יט, טו; יט, לה). גם אם אין מטרה ממוקדת לגרום צער ונזק לאחד מבעלי הדינים, יש לזרז את שלב ההכרעה. אם לא כן, זוהי עוולה גדולה.

צריך כמובן לחקור ולבדוק כראוי וכנדרש את כל הנתונים והפרטים על מנת להכריע את הדין, ועל זה נאמר: "הווי מתווני בדין" (פרקי אבות פרק א משנה א). הרמב"ם טען שעל כל דיין לאזן את שתי הדרישות: "שיהיה מתון בדין, ואל ימהר פסק דין, שאפשר שיהיה בדין עניין נסתר... ואין לו להאריך בדין כמו כן, כשידע שאין בו דבר נסתר, שזה נקרא עינוי הדין" (הקדמת הרמב"ם למשנה). העובדה שיש פרקי זמן גדולים ולעיתים אף גדולים מאוד, בין ישיבה לישיבה בבית המשפט, היא גם כן עינוי לנתבע, ופוגעת ביכולת ללבן ולברר את הנדרש, ולהגיע למשפט צדק.

השורש ענ"ה מופיע במקרא במספר הקשרים. בפרשתנו לאחר חטיפת דינה ע"י שכם נאמר: "וישכב אתה ויענה" (בראשית לד, ב); בפרשת ויצא, אומר לבן ליעקב: "אם תענה את בנתי" (בראשית לא, ט), "כל אלמנה ויתום לא תענון, אם ענה תענה אתו..." (שמות כב, כא-כב), ועוד רבים. המכנה המשותף לעינוי המתואר הוא מצב נפשי. אדם נמצא במצב בו הוא תלוי בכוחם או אף ברשותם של אחרים, הוא איננו אדון לעצמו.

עינוי דין יכול להיות גם במצבים אחרים ולא רק בהקשר של מערכת המשפט. כל מי שבידו סמכויות של הכרעה, יכול להיקלע למצב בו הוא מענה אחרים. עובד שמגיש בקשה כלשהי, לקידום בתפקיד, לחופשה, לשכר גבוה יותר וכד', זה לא משפט, ואין כאן זיכוי או חיוב, ובכל זאת העובד ממתין ומצפה לתשובה. הוא מוטרד מהעניין, הדבר חשוב לו מאוד. הוא תלוי בידיהם של המנהלים שלו, אלו שאחראים עליו. לעיתים פקיד זוטר יכול לחרוץ דין בהחלטותיו.

אכן, יש צורך לבדוק אם ניתן לקבל או לדחות את הבקשה, ולקיים בדיקה עניינית ומעמיקה, אבל משיודעים להיכן הכיוון נוטה, צריך למהר ולענות תשובה, ולא לעבור על עינוי דין. דחייה או תשובה שלילית היא לגיטימית, ולפעמים לא נעים לומר זאת למבקש, אבל לפחות לא מענים אותו. העניין נחתך, והוא יודע היכן הוא עומד.

גם אי תשלום שכרו של עובד בזמן הוא עינוי דין. "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואילו הוא נשא את נפשו" (דברים כד, טו). על כך דרשו חכמים: "מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה, לא על שכרו?!" (תלמוד בבלי בבא מציעא דף קיב עמוד א). אי תשלום שכר בזמן שנקבע והוסכם, היא פגיעה נפשית בעובד, זאת בנוסף לפגיעה הכלכלית. אדם עובד ומשקיע, והוא מצפה לקבל את שכרו. שכרו זה דינו. כששכרו לא משולם כפי שהוסכם, שכר חלקי, לא בתאריך הקבוע, ועוד, זוהי פגיעה.

נח לעיתים לבקר את מערכת המשפט ואת התנהלותה. אך בחיי היום יום כל אחד הוא סוג של שופט. מקבל הכרעות בתחומים קרובים אליו, וקובע בהם גם כיצד אחרים ינהגו או יפעלו. המסר הוא שיש להיות רגיש ומתחשב באותם אחרים שממתינים ומצפים להכרעות ולהחלטות, לדעת שהעניין חשוב להם, ולא למשוך זמן. לדון במדובר בכובד ראש וברצינות, וכשיש כיוון וידוע להיכן הדברים נוטים, לא לעכב ולומר דברים בהירים וברורים, ולהתקדם הלאה.

הרב יהודה זולדן

מפקח מרכזי לתלמוד ותושבע"פ במינהל לחינוך דתי, משרד-החינוך, ירושלים ומרבני צהר

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית
ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

